EENE EPISODE UIT HET OUDINDISCHE RÂMÂYANA VERGELEKEN MET DE JAVAANSCH EN MALEISCHE BEWERKINGEN

DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

Het is bekend, dat het Oudjavaansche Râmâyana niet eene vertaling, maar slechts eene vrije bewerking van het Indische heldendicht is. Dit geldt natuurlijk nog meer van de latere Javaansche en Maleische bewerkingen. Slechts enkele episoden leenen zich tot eene vergelijking. Hiertoe kiezen wij het verhaal, hoe de broeder van den reuzenvorst Râwana, de woeste Kumbhakarna, na vele vergeefsche pogingen eindelijk wakker gemaakt wordt, om Râma en het apenleger te bestrijden.

In den Sanskrittekst vindt men dit verhaal in den 60^{en} sarga van het Yuddhakânda, vers 15 tot 55. Hier wordt verhaald, hoe Râwana beveelt, Kumbhakarna te wekken, die reeds 8 dagen slaapt en nog vele maanden zal slapen ten gevolge van eene vervloeking (15—17). Kumbhakarna wordt voorgesteld als iemand, die gaarne slaapt, hetgeen een laag soort van vermaak (grâmya-sukha) genoemd wordt (18—20). Daarop gaan de râkṣasa's hem wekken, voorzien van spijsen, opdat hij dadelijk zal kunnen eten (21—23). Zij vinden hem slapende in een grot, waarin zij door de kracht van zijne ademhaling nauwelijks kunnen binnen dringen (24—26). Zijn blazen wordt met dat van een slang vergeleken (27—29). Zij leggen een hoop wild voor hem neer, zoo hoog als de Meru, bestaande uit herten, buffels en evenzwijnen (30—32). Bovendien zetten zij potten bloed voor hem neer en wuiven hem welriekende geuren toe (33—35). Om hem te wekken, gaan zij allerlei muziekinstrumenten bespelen, bv. gaṅkha's, bheri's, paṇawa's enz. (36—38). Als dit niet helpt, gaan zij hem steken en slaan met allerlei wapens, als musala's, gadâ's,

mudgara's enz. (39—41). Zij slaan hem met de vuisten en bijten hem (42—44). Eindelijk laten zij zelfs paarden, kameelen, ezels en olifanten op hem trappen (45—47). Ten slotte worden zij toornig (48—50). Zij gieten hem 100 kannen water in de ooren en beuken op zijn hoofd, borst en ledematen met knotsen (51—53). Als 1000 olifanten op zijn lichaam loopen, wordt Kumbhakarna toch eindelijk wakker (54—55).

Zoo ongeveer stelt de Indische dichter dit voor. Laat ons thans zien, hoe de Oudjavaansche omwerker hetzelfde in zijn taal overgebracht heeft. Hiertoe zullen wij de eerste versregels van den 22^{en} sarga van 't Oudjavaansche heldendicht in tekst en vertaling mededeelen, volgens een HS. der Leidsche bibliotheek (n° 121 van 't legaat v. d. Tuuk). Het metrum is Narkoṭaka (Awitatha):

Atha winarah ta sañ Daçamuke pati sañ mapatih,
 makin atakut manah nira nirântara kampita ya,
 gupugupurën sireñ gupura niñ pura yâr pañadëg (HS. °adëg),
 tuwi mawënës(s)ikañ muka wawañ ta sirâr pawuwus: 1)

„Sahanahananta râkṣasa, wuñû pwa ariñku gugah!

„Ikana si Kumbhakarna wiparîta dahat mawarâ,

„mañinakinak tayânânënanën riya tulya këbo,

„sinaputan iñ tamah taman akiñkiñ atîta wuta.” 2)

Daçamuka nâ ta liñ nira madëg sahananya kabeh,
 tēka manabēh ta këṇḍañ anulup kala çañka waneh,
 murawa tuwuñ rëgañ paḍahi manda mahâswara ¹ len,
 ya ta tinabēhnya ghûrñita parën masamûha humuñ. 3)

Patëmu ni çabda niñ paḍahi ghora gërēh juga ya,

karatala tâlaçabda nikanan kala tulya gëlap,

punarapi tan hanâta rinëñö nira sañ winuñû,

malës alisuh tañan niñ anabēh murawâwurahan. 4)

Haruhara tekanañ mamuñu sañ winuñûnya makëg,

paḍa ta umëtwakën kirakiranya, hanan panahut,

hanan anëwëk rikañ kuku kukuh ta kukûnya pupug,

hana mañarug ryy arugnya kapëluk tēmahan ruwaga. 5)

Hana ta watëk prawîra mahawan kuda çighragamî,

mamuñu parën mañamba(h) i hawak nira tan maharis,

liman atus añ liman tuwi inambahakën ri sira,

mañupukupuk hiḍëp nira rikañ panapaknya suka. 6)

Wwara ratha parbwatopama agöñ ya inambahakën,

¹ HS. monda mahâsara.

mamisēli tulya tekana guluṅguluṅan ya lanā,
 pakēna ni ṣabda niṅ paḍahi ghora uyūyu juga,
 makin atēgō pakōg nira humuṅ gumuruh gumētēr. 7)
 Tuwi ya tēlas ṅ upāya kinēnākēn anekawidhi,
 tatan ika hetu niṅ mawuṅu ¹ kâwitawit juga ya,
 i tēka ni paṅlilir nira ya hetu nirâr pawuṅu,
 dadi inusap niraṅ mata mataṅhi wawaṅ mawuwus: 8)

De vertaling van deze 8 strophen is aldus:

Daarop vernemende, dat de patih gesneuveld was, werd Daṣamukha hoe langer hoe meer bevreesd en zijn hart sidderde zonder ophouden. Verschrikt stond hij in de poort van zijn burcht, ja zelfs zijn gelaat verbleekte. Fluks sprak hij (1): „O rākṣasa's, wekt gij allen toch mijnen jongeren broeder, maakt hem wakker. Die Kumbhakarna handelt verkeerd, dat hij zoo vast slaapt, hij houdt van zijn gemak en denkt evenmin na als een karbauw, in duisternis gehuld, is hij onbezorgd, uitermate verblind.” (2) Toen Daṣamukha aldus gesproken had, stonden zij allen op, zooveel als er waren en zij gingen slaan op trommels, anderen bliezen op bazuinen en tritonhoorns, weer anderen sloegen op bekkens, tuwuṅ's, rēgaṅ's, paḍahi's, zacht en luidklinkend. Deze muziekinstrumenten nu maakten, door hen geslagen wordende, een daverend geluid en weerklonken alle tegelijk (3). De weerkaatsing van 't geluid der paḍahi's was vreeselijk als de rommelende donder, het handgeklap dat daarmede gepaard ging, was als de donderslag, maar niets daarvan werd gehoord door hem, dien zij trachtten te wekken. Integendeel werden de handen van hen, die zoo luid op de bekkens sloegen, vermoeid (4). Zij, die hem poogden te wekken, geraakten in opschudding, dat hij, dien zij trachtten te wekken, bleef doorsnurken. Ieder bedacht het een of ander middel, sommigen beten hem, anderen staken hem met hunne harde nagels, maar die werden stomp. Er waren er, die hem sneden met hun mes, maar 't werd kromgebogen zoodat het uit elkaar viel (5). Er waren helden, die snel loopende paarden bereden, zij trachtten hem te wekken, door tegelijk onzacht op zijn lichaam te treden. Vijfhonderd olifanten lieten zij op hem treden. Hij hield hen tegen en kreeg door hun trappen een aangenaam gevoel (6). Er waren wagens, zoo groot als bergen, die lieten zij op hem treden. Zij streelden hem steeds als kluwens; het geduchte geluid der paḍahi's kwam tot hem

¹ HS. mawuṅu.

geslagen wordt." Ook in 't Oudjav. gedicht *Arjunawiwâha* str. 235 wordt het in de interlineaire Bal. vertaling weergegeven door *kěṇḍaṇ*. In str. 288 van 't zelfde gedicht heeft de Bal. vertaling ten onrechte *goṇ*, de *djarwa* echter *kěṇḍaṇ*. Uit deze verschillende vertalingen blijkt duidelijk, dat de Balineezzen 't woord tegenwoordig niet meer kennen. In het N. Jav. beteekent het *jějěl* "propvol", of *muñěl* "geluid geven" volgens C. F. Winter's *Kawi Jav. woordenboek*. Dat het in 't O. J. een muziek-instrument beteekent, is zeker. Het is misschien 't Skr. woord *muraja* (tamboerijn).

Tuwuṇ wordt weergegeven door 't Bal. *ceṇceṇ*, "kleine koperen bekkens, bij de *gamēlan* behorende." Deze beteekenis kan wel juist zijn. In het N. Jav. beteekent het "kom." Er schijnt dus een komvormig instrument bedoeld te zijn.

Rěgaṇ wordt vertaald door 't Bal. *gaṇsa*, "een muziek-instrument, dat in de hand gedragen en zoo bespeeld wordt." De uitdrukking *tuwuṇ rěgaṇ* komt reeds in de K. O. voor. In 't N. Jav. ontbreekt het. De stam *gaṇ* hangt natuurlijk samen met *goṇ*.

Paḍahi wordt hier weergegeven door 't Bal. *gamēlan*, elders door *gagamēlan*, bv. I, 62, VIII, 47, XIX, 19, XXII, 7, XXIII, 72, XXVI, 7. Bij Winter wordt het ook vertaald door *tatabuhan*, "muziekinstrumenten, die geslagen worden" Dr. v. d. Tuuk vertaalt het "door muziek (trommen en bekkens)", in B. T. L. V. 3^e volgr. VI p. 26.

Monda wordt vertaald door 't Bal. *kēmuk*, dat bij v. Eck ontbreekt. Het woord *monda* is eene N. Jav. verbastering van 't Skr. woord *manda* (langzaam, zacht).

Mahāsara wordt hier en ook XIX, 3 en XXVI, 23 weergegeven door 't Bal. *kěmpul*, "een middelmatig groote gong van metaal." Het door Winter met *jěmpariṇ linaṅkuṇ* omschreven woord *mahasara* is natuurlijk 't Skr. *mahâçara* (groote pijl). Hier is bedoeld 't Skr. woord *mahâswara* (luid).

v. 4 b. *Karatala* wordt hier vertaald door 't Bal. *kagamēlan* en XXI, 202 door *magaměl*. In 't N. Jav. wordt het gelijkgesteld met *timbul*. Het is 't Skr. woord *karatala* (handpalm). Hier beteekent het: handgeklap.

v. 4. c. *Saṇ winuṇṇ* is 't pass. van "degene, dien zij trachtten te wekken. Dit is een goed voorbeeld van de conatieve kracht, die het *durat*. soms heeft. *Winuṇṇ* is hier Part. Praes. Pass.

v. 4. d. Alisuh ontbreekt in 't N. Jav. Woordenb. Het wordt weergegeven door 't Bal. *kěñěl* „vermoeid zijn“. Ook Winter omschrijft het met „sayah sanět tēměn“ (zeer vermoeid). Vgl. ook *lěsu* (Jav. Mal.).

v. 5. a. Makěg ontbreekt in 't N. Jav. In 't Bal wordt het vertaald door *sirěp* of *pulěs* „slapen“ (XXIII, 25), doch het beteekent „snurken“.

v. 6. c. *añ* is hier 't Oudjav bep. lidwoord, dat in 't N. Jav. verloren gegaan is. In 't Râm. komt het dikwijls voor, b.v. II, 5, 9, III, 28, VIII, 138, XI, 14, XV. 46, XX, 22, XXI, 113.

v. 7. b. Mamisěli ontbreekt in 't N. Jav. In 't Bal. wordt het weergegeven door *maměcik* „tusschen twee vingers nemen, klemmen.“ Het is 't zelfde woord als Tag. *pisil*, „met de hand streelen“ en Bis. *pisil* „zachtjes drukken“.

v. 7. d. Ook *atěgö* ontbreekt in 't N. Jav. Het wordt in 't Bal. vertaald door *lěplěp* „bezwaard van de oogen, slaap gevoelen“. Het is 't N. Jav. *těgěn*.

v. 8. a. *ñ* is een kortere vorm van 't lidwoord in 't O. J. die nog meer voorkomt dan *añ*, b.v. II, 66, VI, 117, VIII, 159, X, 15, XII, 15, 16, 18, XX, 29, XXIII, 27, XXIV, 155 enz. Ook in 't Mahâbhârata komt het veel voor, b.v. Âdip. 14, 17, 18, 27, 38, 42, 73, 75, 81, Udyogap 89 enz.

v. 8. b. *Kâwitawit* beteekent „toevallig“. Zoo ook II, 1, IV, 28, V, 15, 372. Het beteekent hetzelfde als 't Mal. *terkadañ*. Vgl. Proeve uit het O. J. Râm. p. 19.

Als men de O. Jav. omwerking met het Indische origineel vergelijkt, ziet men terstond, dat het laatste veel uitvoeriger is. In 't Kawi b.v. wordt niet vermeld, hoe lang Kumbhakarna reeds sliep (Sansk. v. 17: *mantram kṛtwâ prasupto'yañ itas tu nawame'hani*), dat hij in een grot slaapt, (Sansk. v. 24: *Tâm prawiṣya mahâdwârañ sarwato yojanâyatâm Kumbhakarnaguhâm ramyâm puṣpagandhaprawâhinîm*) waarin de râkṣasa's eerst niet kunnen komen door Kumbhakarna's zware ademhaling (ibid 25: *Kumbhakarnasya niṣwâsâd awadhâtâ mahâbalâḥ pratiṣṭhamânâḥ kṛcchrena yatnât prawiṣṭur guhâm*). Ook wordt in de Kawi-bewerking niet verhaald, hoe de râkṣasa's allerlei eten en drinken vóór Kumbhakarna neerzetten en hem zalven enz. Als muziekinstrumenten, waarmede Kumbhakarna gewekt wordt, worden in den Skr. tekst

genoemd (v. 38) *çaṅkha* (tritonschelpen), evenals in vers 3 b van 't Kawi, verder *bheri* (pauken) en *paṇawa*, waarvoor de O. J. bewerking (v. 3. c.) heeft: *murawa*, *tuwuñ*, *rĕgañ*, *paḍahi*. Later noemt de Skr. tekst nog (v. 42) *mṛdaṅga* (soort trommel). Als wapenen, waarmede *Kumbhakarṇṇa* gestoken of geslagen wordt noemt de Skr. tekst (v. 39): *bhuṇḍi*, *musala*, (knots), *gadā*, *mudgara* (hamer), terwijl in 't Kawi (v. 5. d.) slechts sprake is van een *arug*. Verder wordt in den Skr. tekst gezegd, dat paarden, kameelen, ezels en olifanten op *Kumbhakarṇṇa* trappen, terwijl in 't Kawi (v. 6. b.) slechts sprake is van *kuda* *çīghragamī* en *liman* (v. 6. d.). Terwijl in den Skr. tekst (v. 44) gesproken wordt van 1000 olifanten (*wāraṇāṇām sahasraṁ*), is in 't Kawi (v. 6. c.) slechts sprake van 500. Daarentegen is in den Skr. tekst geen sprake van „wagens zoo groot als bergen“, zooals in 't Kawi (v. 7. a.). In den Skr. tekst wordt *Kumbhakarṇṇa* eindelijk wakker tengevolge van alle in 't werk gestelde pogingen der *rākṣasa*'s, terwijl in 't Kawi uitdrukkelijk gezegd wordt, dat al deze pogingen niets baten, maar dat *Kumbhakarṇṇa* toevallig (*kāwitawit*) ontwaakt (v. 8. b.). Uit dit alles blijkt ten duidelijkste, hoe vrij de O. Jav. bewerking is en hoever zij van den grondtekst afstaat.

Wenden wij ons thans tot de Nieuwjav. bewerking. In Winter's editie (Verh. Bat. Gen. XXI) p. 423 r. 3 v. b. wordt gezegd, dat *Daṣamukha* weenende tot de *rākṣasa*'s spreekt, terwijl in 't Kawi slechts staat, dat hij verbleekt (*mawēñs*). De Oudj. versregel 2 c wordt letterlijk in 't Nieuwjav. overgebracht door: *ambĕke muñ kaya kĕbo*. Als muziekinstrumenten, waarmede *Kumbhakarṇṇa* gewekt wordt, worden hier slechts genoemd: *kĕṇḍaṇ*, *beri* en *goñ* en *gurnaṇ* (oorlogsbekken) en als wapenen *baḍama*, *parasu*, *kunta*, *limpuñ*, *naṅgala* en *candrasa*. De Oj. versregel 5 c wordt in 't N. Jav. tot: *kuku pupug tan karasa*. Terwijl in 't Kawi sprake is van 500 olifanten, spreekt de N. Jav. bewerking van 500 wagens. Vooral de wijze, waarop *Kumbhakarṇṇa* ontwaakt, wordt hier geheel anders voorgesteld dan in 't Kawi. Terwijl hij toch daar toevallig wakker wordt, geschiedt dit hier tengevolge van de tooverspreuken, die een oude *buta* over hem pvelt (*añjapani*).

In Winter's prozabewerking van den *Rama* (p. 135) worden als muziekinstrumenten, waarmede *Kumbhakarṇṇa* gewekt wordt, genoemd: *kĕṇḍaṇ*, *beri*, *bĕṇḍe*. Hier is sprake van honderden

(atusan) olifanten. Overigens is de voorstelling dezelfde als in de poëtische bewerking.

Dit is niet het geval met den Maleischen Sēri Rāma. Daar wordt verhaald, hoe 4 hofjuffers de haren in Kumbhakarṇa's neusgaten uittrekken, waardoor deze niest en wakker wordt (ed. Roorda van Eysinga p. 145). Het is trouwens niet anders te verwachten, dan dat de Maleische tekst de grootste afwijkingen van 't oorspronkelijke vertoont. De Maleische Sēri Rāma toch is eene navolging van eene Tamilbewerking van 't Sanskritgedicht, zooals o.a. blijkt uit de eigennamen Mahāmeru parwadam, Bibusanam, Baradan enz.

Uit het bovenstaande ziet men: 1°. dat de Kawitekst eene vrije bewerking van 't Sanskritgedicht, doch geenszins eene vertaling is.

2°. dat het Nieuwjavaansche gedicht in vele opzichten van 't Oudj. afwijkt, waarvan 't slechts eenige versregels vertaald heeft.

3°. dat de Maleische Sēri Rāma geheel onafhankelijk van de Javaansche bewerkingen ontstaan is en eene andere bron heeft.